

ПОТВРДА ПРИВИЛЕГИЈАЛНИХ ПРАВА МИТРОПОЛИТА МОЈСИЈА ПЕТРОВИЋА ИЗ 1727. ГОДИНЕ³

Резиме

У раду је приказана потврда привилегијалних права митрополита Мојсија Петровића, издата по налогу цара Карла VI преко Дворског ратног савета 1727. године. Како су привилегијама, као провизорним и персоналним актима, права и положај српског народа били решавани у складу са државним интересима Хабзбуршке Монархије XVIII века, привилегијално питање је нарочито усложњено након Пожаревачког мира. Након низа владарских аката који су се односили на Краљевство Србију и Тамишки Банат, као и оних који су се односили на целину српског народа у Хабзбуршкој Монархији и, уз то, акутног питања митрополитових прихода, издата је потврда митрополиту да у смислу свих дотадашњих аката и у складу са њима, може неометено уживати призната права.

Кључне речи: Београдско–карловачка митрополија, Хабзбуршка Монархија, администрација, привилегије, XVIII век.

*

Привилегијално питање у периоду 1717–1739 године било је јако сложено због различите организације цркве и државне управе на територији освојеној до и након 1718. године. Привилегијално питање након 1718. године било је питање духовног јединства српског народа у Хабзбуршкој Монархији, као нов елемент у историји српског народа. Двор је одбио захтев Угарске дворске канцеларије да се новоосвојене земље припоје угарској краљевини. Северински Банат је под управу Београдске митрополије стављен 1727. године (Гавриловић, 1994.2: 124–125). Темишварска и Вршачка епархија су Београдској митрополији подређене по резолуцији цара Карла VI од 16. новембра 1720. године, тј. београдски митрополит је имао јурисдикцију над Београдском (Сервијском), Ваљевском, Вршачком, Темишварском и Римничком епархијом. Аутономија

¹ milos.djordjevic@filfak.ni.ac.rs

² aleksa.popovic@filfak.ni.ac.rs

³ Ово истраживање подржало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор бр. 451–03–68/2022–14/200165), као резултат рада на пројектима *Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу европских интеграција* (бр. 179074) и *Модернизација Западног Балкана* (ев.бр. 177009). Аутори најсрдачније захваљују особљу Архива Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима на материјалу уступљеном за објављивање.

Београдске митрополије у Хабзбуршкој Монархији је призната 10. септембра 1718. године. Овиме је Београдска митрополија остала одвојена од Карловачке. Патријарх Мојсије Рајовић је аутономију Београдске митрополије у оквиру Пећке патријаршије признао синодском граматом од 15. августа 1721. године, са клаузулом да се после смрти карловачког митрополита, обе митрополије сједине под јурисдикцијом београдског.

Малогоспојински сабор 1722. је у овом смислу и изабрао београдског митрополита Мојсија Петровића за коадјутора карловачког митрополита Вићентија Јовановића Хаџи-Лавића (Слијепчевић, 1991: 371; Точанац, 2007а: 201–217; Иста, 2011: 245–256). Питања уједињења митрополија и важења привилегија у Банату и Србији су постала кључна питања у политици Карловачке и Београдске митрополије у периоду између Пожаревачког и Београдског мира. Сабор на ком је изгласано уједињење митрополија је одржан 7/18 фебруара 1726. године. Комесар, гроф Одвијер, командант Посавске границе, добио је тајно упутство цара Карла VI (1711–1740) да спречи спајање митрополија, али је услед јединственог става сабора да се може изабрати само један митрополит, прихватио избор митрополита Мојсија Петровића 10. марта 1726. године (Гавриловић, 1994: 127–128). По одлуци Дворског ратног савета, Мојсије Петровић је инсталисан за карловачког митрополита и администратора Београдске митрополије, чиме је *de facto* један митрополит имао јурисдикцију над обе архиепископије, иако је *de iure* био устоличени митрополит само једне. Решењима из 1727. и 1728. године је ово потврђено, уз наглашен став да се по смрти митрополита Мојсија морају изабрати двојица митрополита. На сабору 1731. године је ова чињеница била главни аргумент двора против уједињења митрополија. Са друге стране, српске привилегије, као и потврда Мојсија Петровића је била важан аргумент народне депутације, јер су и један и други акт прихватили избор само једног православног митрополита, који би био духовни и народни старешина српског народа у Хабзбуршкој Монархији. (Радонић, 1909: 274–275; Микавица и сар., 2016, 196, 292–293; Ђорђевић, 2018: 517).

Важан моменат који је претходио гаранцијама митрополитовог положаја био је управо процес сужавања српских привилегија, у циљу увођења система централизоване апсолутистичке управе у све делове Монархије. Сужавање привилегија је извршено са две деклараторије и два рескрипта. Прва деклараторија је објављена 12. априла 1727. године Београдској и Темишварској администрацији. Привилегије су сужене у корист државе и римокатоличке цркве, у десет тачака. Скуп у Карловцима јуна 1727. је инсистирао на томе да се не дозволи ограничење привилегија (АСАНУК МПА „Б“ 21–1727). Митрополиту је упућено писмо са скупа на ком су присуствовали официри границе, владике и кнезови већих места, укупно око стотину људи. Противпредлози које је Мојсије Петровић маја 1728. године предао у Бечу нису дали већих резултата и 13. априла 1729. године је донета и друга деклараторија. Она је одбијена саборским меморандумом 1730. године и цар је замољен да остави народ у дотаташњим привилегијама (Радонић, 1909: 281–285; Точанац, 2007b: 173–185).

Територија под јурисдикцијом митрополита Мојсија Петровића је истовремено била организована у неколико територијалних области Хабзбуршке Монархије, што је додатно усложњавало питање статуса сâмог митрополита. У том смислу је преко Дворског ратног савета издато и посебно заштитно писмо којим се митрополиту Мојсију Петровићу гарантује уживање привилегија и у будуће, што значи и у смислу аката који буду били издати и након добијеног писма, будући да се формулација у писму односи и на будуће одлуке.⁴ Овим документом су на специфичан начин до даљњег задржане и све одредбе привилегија, јер је митрополит, као старешина српске цркве, највиши представник народноцрквене аутономије коју привилегије прописују.

Задржавање привилегија и прихватање уједињења је условљено и спољним околностима, које се огледају у збацивању султана Ахмеда III, променама на престолу у Влашкој и Молдавији и савезом са Русијом. Немири у Граници 1726–1729. године су, такође, допринели одржавању привилегија у највећој мери и прихватању уједињења митрополија. Ново тумачење привилегија је двор објавио издавањем „Изјаснитељног рескрипта“ 16. фебруара 1732. године, који се односио једино на Краљевство Србију и Темишварски Банат. Тиме је, поред управних овлашћења митрополита, у основи нарушено привилегијално право у осталим подручјима Монархије где српски народ заиста живи (... *ubi in que facit existunt* ...) (Радонић и Костић, 1954: 92). Сабор у Београду који је заседао од 31. октобра до 4. новембра 1732. године резолутно је одбацио рескрипт (Радонић, 1909: 286–300; Гавриловић, 1994: 128–131).

*

Документ који је у раду приказан је добро очуван, са мањим оштећењем при врху листа које делимично отежава читање. Написан је на латинском језику, канцеларијским курзивом, на два листа хартије 35x24cm, од којих је један лист исписан обострано, док је други заштитни, будући да се ради о спољној страни документа који је савијен пре слања, без коверте. Документ се чува у Архиву Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима, у фонду „Б“ Митрополијско–патријаршијског архива, под сигнатуром 10–1727. У архивским регестима и на полеђини документа (на савременом српском језику, накнадно написано приликом сређивања грађе) стоји *Потврда којом се признају сва права митрополита Мојсија Петровића у смислу привилегија*. Текст документа је у овом раду транслитерисан на начин да што верније прати оригинал. Ауторске (приређивачке) интервенције дате су у угластим заградама, док су лигатуре рашчитане на следећи начин: ŷ као ii, æ као ae, ꝥ као s, & као et. Написана слова и знаци су

⁴ Низ докумената сведочи о томе да су принадлежности митрополиту исплаћиване у складу са територијалном организацијом Хабзбуршке Монархије (тј. ближе смислу упутстава које су издате комесарима за саборе 1722. и 1726. и 1731. године) и након издавања речене потврде. (АСАНУК–МПА „Б“ 8–1724, 1(I, II)–1728, 7–1729, 4,5,8–1734; Гавриловић, 1967: 21–63).

спуштени у основни ред. Након транслитерације, представљен је превод на савремени српски језик и факсимил документа.

*

ТРАНСЛИТЕРАЦИЈА

Sacra Caesarea Regieque Catholica Majestatis Clementissimi Domini nostri Nomine Archi Episcopo Graeci Ritus Domine Moisi Petrovich benigne significandum; Quod atefata Sacra Caesarea regiaeque Majestas Eundem ad devotissimas suas preces, et ex habita clementissima consideratione non solum rectae sua, moribusque probatae vita, integratis animi, ac caetararum Coignitati Metropolitanae congruarum virtutum, verum etiam praestantis rerumgerendarum pertitiae indeque promeritae fibi inter Gentes Illyricas seu Rascianas existimationis at que praecminentiae, prae omnibus autem singularis ac inconcussae erga Majestatem suam caesareo Regiam, nec non auqustam Domum Austriacam fidelitatis et devotionis, hucusque variisin occasionibus laudabiliter comprobata, ac quod in ca imposterum quoque enixe se persevaturum et praefatos populos in Caesareum, ac rei Christiana et publicae obsequium stimulatrum serio pollicetur in Consiliarum sum Caesareum assumpsetit, declaraverit, et constituerit, aliorumque Consiliariorum suorum numero et consartio aggregari, et adscribi justifserit ita ut omnibus et singulis Privilegiis, Iuribus, praerogativis, honoribus, Libertatibus et gaudent, ac demum, ut qua talis ab omnibus et singulis agnoscat, nominetur, et honoretur, nec non honorifici hujus Tituli et praerogativae ubivis Locorum, et in omnibus occasionibus liber potiri possit et valeat. In cujus rei fidem alterarae Majestatis.

Caesareae Sigillum Majus appositum est Acitum Viennae die vigesima septima Mensis Maii Anno Millesimo septingentesimo vigesimo septimo.

Per Imperatorem
Ex Consilio Belico Die
et anno ut supra

Ferdinandus Josephus de Rech Cron

Превод на српски језик

У име премилостивог Господа светог католичког Величанства, архиепископу грчког обреда господину Мојсију Петровићу љубазно представљеном коме је његово свето царско Величанство на његове (митрополитове, прим.аут.) најпонижније молбе и после најмилостиивијег разматрања, не само о исправном карактеру и доказаном исправном животу, прожетом духом и међу онима поменутог митрополита прикладних врлина, изузетног умећа у управљању и одакле у народу илирско–расцијанском заслужено ужива преузвишени углед, и до сада неометену верност и оданост Његовом Величанству и аустријском

владајућем дому више пута у разним приликама доказану и обећава да ће у истом и даље усрдно истрајавати, као и речени народ Царевине и да је преузео, прогласио и успоставио службу за хришћанске и јавне послове саветника Царевине, прогласио је, именовано и представља заједништво својих подређених да сви буду уписани тако да сви уживају привилегије, права, прерогативе, почести, слободе и срећу и, на крају, како би он био препознат, именован и поштован од сваког од њих и да би стекао и могао да утиче на њих да ова часна титула и прерогативи у сваком месту земље, у свим приликама слободно преузме управу и буде у власти учвршћен.

У часно име и за страну Величанства.

Царски печат на овај акт стављен је дана двадесет и седмог, месеца маја, године хиљаду седамсто двадесет и седме.

Цар
Из Ратног савета дана
И године као и
Горенаведенима

[Фердинанд Јосиф де Рехкрон]

48

10-1722
 Sacra Casarea Regique Catholica Majestatis Clementissimi Domini nostri Romine Archiepiscopo Graecizans Domino Mloysi Petrovich benignè significandum, Quod altessara Sacra Casarea Regiaq; Majestas Eundem ad devotissimas suas preces, et ex habita clementissima consideratione non solum recta sua, moribusq; probata vita, integritatis animi, ac ceterarum Dignitati Metropolitanæ congruarum virtutum, verum etiam prastantis rerum gerendarum periticia, indeq; promerita sibi inter Gentes Allyricas seu Rascianas existimationis atq; praeminentiæ, pra omnibus autem singularis ac inconcussa erga Majestatem suam Casareo Regiam, nec non augustam Domum Austriacam fidelitatis et devotionis, hucusq; varijsin occasionibus laudabiliter comprobata, ac quod in ea impostezum quoq; enixe se perseveraturum, & praefatos populos in Casareum, ac dei Christiana & publica obsequium stimulatam serio pollicatur, in Consiliarum suum Casareum assumpserit, declaraverit, et constituerit, aliorumq; Consiliariorum suorum numero et consortio aggregari, et adscribi iusserit, ita ut omnibus et singulis Privilegijs, Juribus, prerogativis, honoribus, Libertatibus et consuetudinibus uti, frui, potiri et gaudere possit ac valeat, quibus alij Consiliarij Casareo Regij utuntur, fruuntur, et gaudent, ac demum, ut qua talis ab omnibus et singulis agnoscat, nominetur, et honoretur, nec non honorifici hujus Tituli et prerogativa ubiq; Locorum, et in omnibus occasionibus liber potiri possit et valeat. In cujus rei fidem altessara Majestas

АРХИВЪ ИСТОРИЧЕСКИХЪ ПИСЬМЕНЪ
 ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРИАТА
 С. ПЕТЕРБУРГА

Cæsarea Sigillum Majus appositum est. Actum Viennæ die
vigesima septima Mensis Mayj Anno Millesimo septingen-
tesimo Vigesimo Septimo.

Per Imperatorem
Ex Consilio Reico Die
et anno ut supra.

Ferdinandus Josephus de Rechi

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

АРХИВСКА ГРАЂА

Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима:
Митрополијско–патријаршијски архив, Фонд „Б“.

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Точанац, Исидора. „Резолуција цара Карла VI из 1720. године“. *Мешовита грађа – Miscellanea* 32 (2011): 245–256.

Радонић, Јован и Мита Костић. *Српске привилегије од 1690. до 1792.* Београд: Српска академија наука и уметности: 1954.

ЛИТЕРАТУРА

Гавриловић, Славко. „Даљско властелинство Карловачке митрополије у XVIII столећу“. *Зборник за друштвене науке Матице српске* 46 (1967): 21–63.

Група аутора. *Историја српског народа, IV–1, Срби у XVIII веку* (ур. Славко Гавриловић). Београд: Српска књижевна задруга, 1994.

Ђорђевић, Милош. „*Ecclesia et Religiosa*. Српски митрополити и аустријска власт у Србији 1718–1739“. *Црквене студије* 15 (2018): 515–523.

Микавица, Дејан, Ненад Лемајић, Горан Васин и Ненад Нинковић. *Срби у Хабзбуршкој Монархији 1526–1918, књ.1, Од Мохачке битке до Благовештенског сабора 1526–1861.* Нови Сад: Прометеј и РТВ, 2016.

Радонић, Јован. *Прилози за историју Срба у Угарској у XVI, XVII. и XVIII. Веку.* Нови Сад: Матица српска, 1909.

Слијепчевић, Ђоко. *Историја српске православне цркве, I, Од покрштавања Срба до краја XVIII века.* Београд: БИГЗ, 1991.

Точанац, Исидора. „Београдска и Карловачка митрополија. Процес уједињења (1722–1731)“. *Историјски часопис* 55 (2007а): 201–217.

Точанац, Исидора. „Проблем привилегија у Краљевини Србији“. *XVIII столеће* 6 (2007б): 173–185.

**THE CONFIRMATION OF THE PRIVILEGE RIGHTS OF
METROPOLITAN MOYSI PETROVIĆ IN THE YEAR 1727.****Summary**

The paper presents the confirmation of the privilege rights of Metropolitan Moysi Petrović, issued by order of Emperor Karl VI through the Court War Council in 1727. Since the privileges were provisional and personal acts, the rights and status of the Serb people were resolved in accordance with the state reasons of the Habsburg Monarchy during the 18th century, the issue of privileges became particularly complicated after the Peace of Passarowitz. After a series of ruler's acts which were related to the Kingdom of Serbia and the Banat of Temeswar, as well as those that related to the entire Serb people in the Habsburg Monarchy and, in addition, the acute issue of the metropolitan's income, a confirmation was issued to the metropolitan that in terms of all previous acts and in accordance with them, he can enjoy the recognized rights unhindered.

Key Words: Belgrade–Karlović Metropolitanate, the Habsburg Monarchy, Administration, Privileges, 18th Century.